

Sincârî'ye Ait Mensur Bir Fezâilnâme: Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti

REYHAN ÇORAK

Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı, İstanbul, Türkiye, reyhancorak@yahoo.com

Geliş Tarihi / Received Date : 04.04.2021
Kabul Tarihi / Accepted Date : 30.05.2021
Yayın Tarihi / Published Date : 30.06.2021

Atıf / Cite as

Çorak, Reyhan. "Sincârî'ye Ait Mensur Bir Fezâilnâme: Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti". *İstem*, 19/37 (2021): 29-50. <https://doi.org/10.31591/istem.958989>

Öz

Muhammed Ebû'l-Fazl Sincârî tarafından kaleme alınan mensur eser, bir mecmua içerisinde, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızade Mehmet Efendi Bölümü 550/4 numarada kayıtlıdır. Medîne'nin faziletlerinden bahseden bir giriş ile her birinde şehrin farklı bir özelliğinin anlatıldığı beş fasıldan teşekkül etmiştir. Fasılların muhtevası, Medîne ile ilgili hadisler temel alınarak tertip edilmiştir. Faziletname türü hakkında bilgi veren kaynaklarda, Sincârî'ye ait iki farklı Kâbenâmeden bahsedilmekte, Medîne faziletnameyi yer almamaktadır. Eserin adına sadece klasik Türk edebiyatında tercüme ve şerh geleneği üzerine yapılan bir doktora tezinde rastlanmıştır. Şimdilik tek nüshası bulunan faziletname, yalnızca Medîne'den bahsetmesi sebebiyle şehre dair daha fazla bilgi ihtiva etmektedir ve bu bakımından önemlidir.

Bu çalışmada, önce Medîne'nin edebî eserlere konu olma sebebine ilişkin kısa bir bilgi verilmiş sonra eserin, şehir faziletname türü içerisinde yer alması münasebetiyle, fezâil türü tanıtılmıştır. Son olarak metnin dil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve risalenin transkripsiyonlu metni makaleye ilave edilmiştir.

Keywords: Türk İslam Edebiyatı, Faziletname, Medîne, Muhammed Ebû'l-Fazl Sincârî, Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti.

Abstract

An Prose Fezailname Belonging to Sincari: The Virtues of Madinah

The prose work written by Muhammed Abu'l-Fazl Sincari was found in a mecmua registered in Süleymaniye Library Kadızade Mehmet Efendi Collection No. 550/4. The work consists of an introduction mentioning the virtues of Madinah, and five chapters, each of which introduces a different feature of city. The contents of the chapters are arranged on the basis of the hadiths regarding the Madinah. In the sources that give information about the faziletname type, only two different Kabename texts belonging to Sincari are mentioned, and the Madinah Faziletname is not included. The name of this risale is mentioned only in a doctoral dissertation on the translation and annotation tradition in the Classical Turkish Literature. The risale which has only one copy for the time being, is important in that it mentions only the Madinah, and contains more information about the city.

In this study, a brief information was given about the reason why the Madinah was the subject of literary works, and about the faziletname type since the work is considered within the type of city

faziletname. Finally, the features of content and language are focused, and the transcribed text of the risale was added to the article.

Anahtar Kelimeler: Turkish Islamic Literature, Faziletname, Medinah, Muhammed Abu'l-Fazl Sincari, Virtues of Medine.

Giriş

Medine İslâmiyet'in üç kutsal şehrinden birisidir. Hz. Peygamber'in kabri şerifinin ve mescidinin burada bulunması, hicret yurdu olması ve ilk İslâm Devleti'nin ilk başkenti kabul edilmesi sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.¹ Hiç bir baskı ve zorlamaya maruz bırakılmadan Medine halkının müslüman olması şehre "Kur'an'la fethedilmiş" vasfını kazandırmıştır.²

Mekke ile birlikte Haremeyn olarak anılan kentin İslamiyet'ten önceki adı Yesrib'dir. "Kınamak, kötölemek"³ gibi manaları bulunan kelime, "Kur'an-ı Kerim'de münafıkları ve kalbinde hastalık bulunanları anlatırken kullanılmıştır."⁴ Bu menfi manalar sebebiyle şehrin adı, hicretten sonra, Hz. Peygamber tarafından Taybe'ye çevrilmiştir. Tibe, Tâbe veya Tayyibe olarak da telaffuz edilebilen kelime "kir tutmayan, temiz, pak, güzel kokulu, hoş" anlamlarındadır.⁵

Evliya Çelebi (ö. 1095/1684 [?]), bu şehrin güzelliklerini Hz. Peygamber'e nispet ederek tarif etmiştir: "(...) Medîne-i münevverenin bâğ u bâğçeleri ve bizzât Hazret-i Risâlet-penâh'ın kubbe-i âlî-i münevverî eflâke ser-çekmiş nümâyân olup müzehheb ve mutallâ alem-i şerîfinin şaşaasından sahrâ-yı Medîne-i münevvere içre nûrun alâ-nûr lemeân urup çeşm-i insân hîrelenü[r] (...)."⁶

Medîne'nin hususiyetleri, Hz. Peygamber'le münasebeti vesilesiyle dile getirildiği gibi edebî eserlere de aynı sebeple konu edilmiş manzum veya mensur, şehrin özelliklerin anlatan fazilet-nâmeler kaleme alınmıştır.

1. Fazilet-nâmeler

Kelime manasına nisbetle "amellerin, zamanların, şahısların, kabilelerin, milletlerin, yer ve şehirlerin benzerlerinden üstünlüğünü anlatmak"⁷ üzere yazılan eserlerin türüdür. Çoğul şekli olan "fezâilnâme" de aynı şekilde, türü ifade etmek üzere kullanılmıştır. Türk İslam edebiyatında, ilgili konular üzerine manzum veya mensur, telif veya tercüme pekçok fazilet-nâme yazılmıştır. Genel itibariyle muhtevalarına göre isimlendirilen bu türdeki eserlerde, şayet bir şehir veya ülke söz konusu ise Fezâilü'l-Mekke, Fezâilü Mekke ve'l Medîne ve'l-Kuds, Fezâil-i Haremeyn-i Şerîfeyn, Fezâil-i Mısır; şahıslardan veya bir milletten bahsediliyor ise Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn, Fezâil-i Hazret-i Ali, Fezâil-i Kureyş, Fezâilü'l-Etrak; bir amelin fazileti

¹ Nurgül Özcan, "Nâbî Divanı'nda Medine", *Turkish Studies - International Periodical For The Language, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/1 (2013), 2040.

² Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükkaşçı, "Medine", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/306.

³ Yaşar Çelikkol, "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı (İlk Çağlardan M.600 yılına Kadar)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/1 (2005), 320.

⁴ Çelikkol, "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı", 320.

⁵ Özcan, "Nâbî Divanı'nda Medine", 2040.

⁶ Nureddin Gemici, "Evliyâ Çelebi Seyâhatnamesi'nde Hz. Peygamber ve Medine", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2010), 260.

⁷ M. Yaşar Kandemir, "Fezail", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/529.

ifade ediliyor ise Fezâilü'l-Cihad, Fezâilü'l-Ezkar veya Fezâilu's-Siyam gibi başlıklar kullanılmıştır.⁸

Şehir fazîletnâmeleri söz konusu olduğunda İslâm tarihindeki yeri ve önemine binâen en çok Mekke, Medine ve Kudüs'ü anlatan eserler yazılmıştır.⁹ Bu şehirlerin “Kur'an ve hadislerde anılması, ashap ve tâbiîn sözlerinde zikredilmesi, bazı peygamberlerin veya sahâbîlerin buralarda yaşaması, ayrıca bazı önemli şahsiyetlerin bu yerlerde yetişmiş olması”¹⁰ fazîletnâmelerde çok daha fazla işlenmelerine sebep olmuştur.

Mekke, Medine ve Kudüs'ü bir arada ele alıp fazîletlerini anlatan eserlerin en önemlilerinden biri Muhammed el-Yemenî tarafından Türkçe olarak kaleme alınan *Fezâ'ilü'l-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs*'tür.¹¹ Hârizmî Muhammed bin İshak'ın *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Beytü'l-Makdîs* isimli eserinden tercüme edilen fazîletnâme Mescid-i Haram'ı, Mescid-i Nebevî'yi ve Mescid-i Aksa'yi konu edinmiştir.¹² Ahmet Fakih'in *Kitâbü Evsâfı Mesâcidi's-Şerîfe* isimli eseri şairin, Şam, Kudüs, Mekke ve Medine gözlemlerini ihtiva etmektedir.¹³ Abdurrahman Şevkî tarafından yazılan *Teşvîku'l-Müştâk ve Teşrîkun li'l-'Uşşâk* isimli bir diğer eserde ise Mekke, Kudüs ve Şam ile beraber Medîne'den de bahsedilmiş¹⁴ ayrıca Eyüp Sabri Paşa (ö.1308/1890) tarafından matbu olarak yayımlanan *Mir'ât-ı Haremeyn* isimli eserin ikinci cildi de tamamen Medîne'ye ayrılmıştır.¹⁵ Bunların dışında Şikârîzâde Ahmed Efendi'nin Türkçe kaleme aldığı *Ahvâl-i Medine-i Münevvere*¹⁶ de sadece Medîne'den bahseden müstakil bir eserdir.

Bazı klasik tarihî eserlerde, konu edilen şehrin hususiyetleri hakkında bilgi verilirken fezâil bahsine de rastlamak mümkün olabilmektedir.¹⁷ Bu tür fazîletnâmelerin bilinen ilk örneği Hasan el-Basrî (öl.110/728) tarafından yazılan

⁸ Amil Çelebioğlu, “Süleyman Nahîfî ve Fazîlet-i Savm (Zuhrü'l-Âhire) Adlı Eseri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 112-113 (1971), 343.

⁹ Kandemir, “Fezail”, 531.

¹⁰ Kandemir, “Fezail”, 531.

¹¹ Kandemir, “Fezail”, 531.

¹² Halil Sercan Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledi'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitledir Metin* (Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 38-39; Muhammed el-Yemenî'nin *Fezâ'il*'i üzerine yapılan diğer çalışmalar için bk. Derya Yıldırım, *Fezâ'ilü'l-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs* (Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010); Mehmet Aydın, *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Şerîf* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1987); Münteha Gül, *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Şerîf (Metin-İnceleme-Sözlük)* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000); Fatih Özek, *Kitâbu Fezâ'ilü'l-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs* (İstanbul: Kesit, 2016).

¹³ Ahmet Fakih, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi's-Şerîfe*, haz. Hasibe Mazioğlu (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1974), 13.

¹⁴ Kübra Yılmaz, “Türk İslam Edebiyatında Faziletname ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam Üzerine Yazılmış Manzum Bir Faziletname”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2017), 374-380.

¹⁵ Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledi'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitledir Metin*, 35; Ayrıca bk. Azmi Özcan, “Eyüp Sabri Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/8-9. Ömer Faruk Can - F. Zehra Can, *Eyüp Sabri Paşa Mir'âtü'l-Haremeyn Mir'ât-ı Mekke (İnceleme-Metin)*, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2018).

¹⁶ Ahmet Nedim Serinsu, “Şikârîzâde Ahmed Efendi'nin Ahvâl-i Medine-i Münevvere Adlı Eseri”, *Akademiar Dergisi* 4 (2018), 179-207.

¹⁷ Geniş bilgi için bk. İbrahim Barca, “Rasûlullah'ın Medine'sine Dair Klasik Tarih Eserleri”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 1(2017), 107-137.

Fezailu Mekke isimli eserdir.¹⁸ Mufaddal b. Muhammed el-Cenedî'nin (ö. 308/920) *Fezâ' ilü'l-Medîne*'si¹⁹, İbn Şebbe'nin (ö. 263/877-264/878) *Târîhu'l-Medîneti'l-Münevver*'e'si, el-Medâini'nin (öl. 235/850) *Kitâbu Hama'l-Medîne ve Cibâliha* ve *Evdîyetiha* ile *Kitâbu'l-Medîne* isimli eserleri, Ebu Ali el-Hasan b. Halef İbn Şâzan'nın (öl.246/860) *Ahbâru'l-Medîne*'si ile ez-Zübeyr b. Bekkar'ın (öl. 256/870) *Ahbâru'l-Medîne* ve *Kitâbu'l-Akik*'i²⁰, ayrıca İbnü'n-Neccâr'ın *ed-Dürretü's-Semîne fî Târîhi'l-Medîne*, el-Merâgî'nin *Tahkîku'n-Nusra bi-Telhîsi Me'âlimi Dâri'l-Hicre*, el-Firûzâbâdî'nin *el-Meğânimü'l-Mütâbe fi Me'âlimi Tâbe*, es-Sehâvî'nin *et-Tuhfetü'l-Latîfe fî Târîhi'l-Medîneti's-Şerîfe* ve es-Semhûdî'nin *Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*²¹ isimli eserleri de Medîne'ye dair yazılanlardan bazılarıdır.

Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî tarafından kaleme alınan *Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti* de Medîne hakkında yazılmış küçük bir risaledir.

2. Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti²²

Eserin ulaşılabilen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızade Mehmet Efendi, 550/4 numarada kayıtlı olan bir mecmua içerisinde bulunmaktadır. Aslı, Mevlana Şeyh Ahmed Becâyî tarafından Arapça yazılmış Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî eseri aslına sadık kalarak Türkçe'ye çevirmiştir. Sincârî, metnin mukaddimesinde dostlarının teklifi üzerine bu risaleyi tercüme ettiğini ifade etmektedir:

“Ammâ ba'du bu kâll-i biğâ'a ve fakîr-i bî-istişâ'a ba'zî yârân-ı şafâ ve ihvân-ı vefâ teklîf itdiler ki Tîbe-i tayyibenün fazlında Mevlânâ Şeyh Ahmed Becâyî cem' itdüğü üslûb üzere Türkiye tercüme idüp tâ ki her kişiye nef'-i 'amîm hâşıl olup ve bu tercüme eden fakîr Ebu'l-Fazl Muhammed Sincârî'ye şevâb-ı cemîl ve ecr-i cezîl hâşıl ola.”

Eserin başlığı, mecmuanın ilk sayfasında Sincârî'nin ismiyle beraber zikredilmiş istinsah tarihi ise son sayfada H. 986 / M. 1578-79 olarak kaydedilmiştir.

2.1. Eserin Mütercimi Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî

Kaynaklarda, eserin mütercimi Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî'ye dair sadece “Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği”²³ isimli tezde kısa bir bilgiye tesadüf edilmiştir. Tezde Sincârî'nin adı hadis konusundaki tercüme ile XVII. yüzyıl (Sultan II.Osman devri) mütercimleri arasında anılmıştır.²⁴ Bu bilginin, içinde Sincârî'ye ait bir risalenin de yer aldığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 4513 numarada kayıtlı bulunan bir mecmuadan elde edildiği

¹⁸ Mustafa Demirci, “İslam Dünyasında Şehir Tarihi Yazma Geleneği ve Şehir Tarihi”, 2. *Millîterarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi*, ed. Muhammet Ali Orak (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2013), 60.

¹⁹ Kandemir, “Fezail”, 531.

²⁰ Demirci, “İslam Dünyasında Şehir Tarihi Yazma Geleneği ve Şehir Tarihi”, 61-62.

²¹ Barca, “Rasûlullah'ın Medîne'sine Dair Klasik Tarih Eserleri”, 109-131.

²² Eserin ismi bu doktora tezinde *Tercüme-i Ehâdis-i Muhtelif* fi *Fazîlet-i Medîne-i Münevver* şeklinde kaydedilmiştir. Bk. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 1069.

²³ Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011).

²⁴ Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 155.

düşünülmektedir. Mecmuanın sonuna “Sâhib ü mâlik Sultan Osman Han Hazretleri'nin kadınlarından dördüncü Emine Hatun her kim bu kitabı okursa merhûm ve mağfûr Sultan Osman Han Hazretlerin duâ-ı hayr ile yâd eyleye” kaydı düşülmüştür. Muhtemelen bu sebepten Sincârî'nin XVII. yüzyıl muhaddislerinden olduğu zannedilmiştir. Fakat Sincârî'ye ait diğer eserlerin nüshalarında farklı tarihler telif edilmiştir. Nüshaların birinde telif tarihi²⁵ diğerin de ise istinsah tarihi²⁶ bulunmaktadır ve bu tarihler XVI. yüzyıla tekabül etmektedir.

Bu makalenin konusu olan *Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti* isimli risalenin adı da sadece mezkur tezde²⁷ zikredilmiştir. Öte yandan Kâbenâme ve fazîletnâme türleri hakkında bilgi veren kaynaklarda²⁸ Sincârî'ye ait iki ayrı Kâbenâme tercümesinden söz edilmiştir.²⁹ Bu tercümelerin ilki *Tercüme-i Risâle-i fî-Binâ'î'l-Ka'be* isimliyle, H. 962 / M. 1554-55 yılında, hac için gelenlere Harem-i Şerif'in ve Kâbe'nin sınırlarını belirtmek maksadıyla Mekke'de yazılmıştır. Eserin bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4871 numarada kayıtlı bulunmaktadır.³⁰

Diğer eserin, altısı Süleymaniye Kütüphanesi'nde ikisi de Almanya Milli Kütüphanesi'nde olmak üzere sekiz nüshası tespit edilebilmiştir. Risalenin başlıkları her nüshada farklılık arz etmektedir. Sincârî bu tercümeyle tek bir eserden faydalanarak değil “Ammâ ba'd bu dâ'î-i fakîr Muhammed Ebû'l-Fazl Sincârî, Mekke-i Müşerreffe fazlında ba'z-ı ehâdis tercüme itmek bâbında Hakdan isti'ânet taleb idüp 'alâ-kadri'l-vüs'a ve't-tâke ibtidâye şürû' olındı.”³¹ ifadesinden anlaşılacağı üzere farklı kaynakları kullanarak tertip etmiştir. Eser bir mukaddime, Kabe'nin inşa edilme sebebi, Mekke ile Kabe'nin faziletleri ve haccin fazîleti konularını ihtiva eden üç fasıl ile zemzemin faziletlerinin anlatıldığı hatime bölümlerinden meydana gelmektedir.³² Risale, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3955 numaraya *Hâzâ Kitâbu Ka'benâmeü's-Şerîfe* adıyla, Nurosmaniye, 3430 numaraya *Hâzâ Kitâbu Ka'benâmeü's-Şerîfe* adıyla, Bağdatlı Vehbi Efendi, 1578 numaraya *Hâzâ Kitâb-ı Ka'benâme-i Şerîfe* adıyla³³, Fatih, 4513 numaraya *Ter-*

²⁵ Kâbenâme, Ayasofya nüshası. Bk. Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî, *Tercüme-i Risâle-i fî-Binâ'î'l-Ka'be* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4871), 67^b; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 41.

²⁶ Medîne Fazîletnâmesi, Kadızade nüshası. Bk. Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî, *Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızade Mehmet Efendi, 550).

²⁷ Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 1069.

²⁸ Daha fazla bilgi için bk. Mustafa İsmet Uzun, “Kâbe-Türk Edebiyatı” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/23-26; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 6-16.

²⁹ Uzun, “Kâbe-Türk Edebiyatı”, 23; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42.

³⁰ Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42; Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 1130.

³¹ Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42.

³² Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42.

³³ Bu üç nüshanın adı geçtiği kaynaklar için bk. Uzun, “Kâbe-Türk Edebiyatı”, 23; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 41.

cüme-i Ehâdîs-i Muhtelifi fî Fazîlet-i Mekke-i Mükerrerme adıyla³⁴ Kadızade Mehmet Efendi, 550 numaraya *Mekke-i Müşerrefe'nin Fazîleti* adıyla, Galata Mevlevihanesi, 76 numaraya *Mekke-i Mükerrerme'nin ve Haccın Fazileti Hakkında Rivayetler* adıyla kaydedilmiştir. Almanya Millî Kütüphanesi, Ms. Or. Fol. Nu. 4072'de eserin adı *Fezâil-i Mekke*³⁵ ve Ms. Or. Oct. Nu. 1602'de ise *Menâkıb-ı Mekke*³⁶ olarak yer almaktadır. Bu son nüsha üzerine bir Yüksek Lisans tezi hazırlanmıştır. Bu tezde kullanılan nüshada, diğerlerinden farklı olarak, "Menâsık-ı Manzûme ve Ahlâk-ı Resulullâh-ı Manzûme" isimli iki bölüm daha bulunmaktadır.³⁷

Sincârî'nin tercüme ettiği eserlerden ikisinde telaffuz edilen H. 962 / M. 1554-55 ve H. 986 / M. 1578-79 tarihleri mütercim XVI. yüzyılda yaşadığına delalet etmektedir.

2.2.Eserin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Eser, tespit edildiği mecmuanın dördüncü risalesidir. Klasik tertip usulüne uygun olarak besmele, hamdele ve salvele ile başlamıştır. Dostlarının teklifi ile fazîletnâmeyi tercüme etmeye karar verdiğini ifade eden Sincârî, Medîne'nin Mekke'den üstün olduğu hadisi üzerine bir gazel nazmetmiş ve yârân-ı safâ ile ihvân-ı vefânın talebine;

Eyle olsa pes ne kâşırdur bu Fazlî bendesi
Cem' ide fazlın anuñ ya diye anda bir kelâm
diyerek cevap vermiştir.

Fazlî mahlasını kullanan Sincârî, gazeli "Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün" vezniyle tanzim etmiştir.

Eserin mensur kısmı Medîne'nin faziletlerinden bahseden bir giriş ile her birinde şehrin farklı bir özelliğinin anlatıldığı beş fasıldan meydana gelmiştir. Her fasılda ilgili hadis kaynaklarında bulunan bilgiler temel alınarak şehrin faziletleri hakkında bilgi verilmiştir. Mütercim Medîne hakkında ehadisın çok fazla olduğunu ifade ederek bu risaleyi muhtasar şekilde tasarladığını belirtmiştir.

Fazîletnâmede Hz. Peygamber'in Medîne'nin kıtlığına ve şiddetine sabredenele şefaataçı olacağı, Medîne'ye hiç bir kötülüğün giremeyeceği ve Medîne'de yapılan her türlü amelin daha efdal kabul edileceği ifade edilmiştir. Ardından Mes-cid-i Nebevî'nin üstünlüğü ve Hz. Peygamber'in kabri şerîfini ziyaret etmenin fazîleti hakkında bilgi verilmiş "Evim ile minberim ortası cennet bahçelerinden bir bahçedir." hadisinin farklı rivayetleri telaffuz edilmiştir. Takiben eserin Ravza-ı Mutahhara'yı anlatan ilk faslı gelmektedir. Kabri şerîfe giriş âdâbı izah edildikten sonra içerideki sütunlar hakkında tek tek bilgi verilmiştir. İkinci fasılda Bâkî mezarlığından ve buraya defnedilenlerden bahsedilmiştir. Üçüncü fasıl Uhud şühe-

³⁴ Bu nüshanın adı geçen kaynak için bk. Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 1067.

³⁵ Bu nüshanın adı geçen kaynak için bk. Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmî Beledî'llâhî'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitledir*, 41.

³⁶ Ebru Karaman, *Menâkıb-ı Mekke (İnceleme-Metin-Dizin)* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

³⁷ Karaman, *Menâkıb-ı Mekke (İnceleme-Metin-Dizin)*, 63-84.

dasının meşhedlerini beyan etmektedir. Hz. Hamza'dan başlayarak diğer şehitlerin medfun bulunduğu yerler belirtilmiştir. Uhud'un faziletini anlatan dördüncü fasılda "Bu dağ bizi sever biz de bu dağ severiz." hadisi ve farklı rivayetleri üzerinde durulmuştur. Son fasılda, Hz. Peygamber'in hicreti sırasında ikamet ettiği Kuba'dan, buraya yapılan mescidden ve bu mescidin faziletinden bahsedilmiştir. Ayrıca Mescid-i Cuma, Mescidü'l-Kibleteyn, Mescid-i Feth, Mescid-i Selmân-ı Fârisî, Mescid-i Benî Harâm, Mescid-i Musallî, Mescid-i Ebu Bekr ve Mescid-i Alî bin Ebu Tâlib gibi pek çok mescid hakkında bilgi verilmiştir.

Fazîletnâme hadis kaynaklarında bulunan Medîne ile ilgili bilgiler temel alınarak yazılmıştır. Zikredilen hadisler önce Arapça olarak verilmiş arkasından manası izah edilmiş ve diğer râvîlerin rivâyetleri de eklenmiştir. Ayrıca İmam Mâlik, Buhârî, Müslim, Vâkîdî, İbn-i Ömer, Sa'd bin ebî Vakkas Muâz bin Sa'd ve İbn-i Zebale gibi râvîlerin isimleri de metinde yer almıştır.

Eserde bir taraftan şehrin faziletleri anlatılırken bir taraftan da konu edilen yapıların buldukları yerler, mimarî özellikleri ve Hz. Peygamber'le olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu münasebetle hem sadece ele alınıp okunabilecek hem de okurken aynı anda gezilebilecek türde yazılmış bir risâledir.

Fazîletnâmenin tercümesinde açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Fakat Türkçe'nin cümle yapısında bulunan özne-yüklem ilişkisi zaman zaman ihmal edilmiş doğrudan kelime kelime çeviri yapılmıştır:

"Bir namâz benim mescidümde hayırludur biñ namâzdan sâ'ir mescidlerde, Mescid-i Harâm'dan gayrı."

"Bizüm maķberümüzde defn olursa biz aña şefâ'atçı yâhüd şâhid oluruz ya'nî kıyâmet gününde." gibi.

Eserin metni kurulurken, tercüme olması ve çeviri sırasında Türkçe cümle yapısının dikkate alınmaması sebebiyle, anlaşılmasını kolaylaştırmak için, gereken yerlerde noktalama işaretleri kullanılmıştır. Metinde sehven yanlış yazılmış kelimeler düzeltilmiş ve dipnotta açıklaması yapılmıştır. Eklenmesi gereken kelimeler veya ekler [ ] ile gösterilmiştir. Metnin haşiyesinde bulunan ve müstensihe ait olan açıklamalar "italik" yazılarak, tarafımıza ait olan açıklamalar ise "regular" yazılarak dipnotta gösterilmiştir. Metin içinde yer alan hadislerin tahrirleri yapılmıştır.

3. Metin

Bismillâhirrahmânirrahîm Ve Bih'l-'Avn

(92b) Elhamdu lillâhillezî menne 'aleynâ bi'n-Nebiyi Muḥammedin mübeşşiran ve nezîrâ. Ve 'alâ men ḥaşşanâ bi's-şefâ'ati'l-'uzmâ teslîmen kesîrâ. Ḥamd-i bî-nihâye ve şenâ-yı bî-gâye ol Kirdigâr-ı Bîçün'a ve Perverdîgâr-ı bî-gûna ki bermuķtezâ-yı

نُؤَلِّكُ لِمَا خَلَقْتُ الْإِنْسَانَ³⁸

³⁸Hâkim, *Müstedrek*, 2/671 (No. 4227).

ol Nebiyy-i Benî 'Adnânî ve ol Nûr-i Raḥmânî rahmeten li'l-'âlemîn erzânî idüp bu deyr-i zulmâniye nûr-ı sâṭı' ve burhân-ı kâṭı' birle gönderüp zulmet-i küfri def idüp 'âleme ziyâ ve kulûb-ı benî Âdem'e senâ i'tâ itdi ve dürüd-i bî-pâyân be-rahmet-i âdemiyan ve tetimme-i devr-i zamân Muḥammed Muşṭafâ'ya şallallâhu 'aleyhi ve sellem ve âline ve aṣḥâbına şalât-ı bî-'add ve selâm-ı bî-ḥadd mâ-dâme ki ol Sübhân küllü yevmin hüve fî şân olup teceddüd-i ekvân ve iḥdâs-ı elvân ide. Ammâ ba'du bu ḳalîl-i biḍâ'a ve faḳîr-i bî-istiṭâ'a ba'zı yârân-ı şafâ ve iḥvân-ı vefâ tekliḳ itdiler ki Ṭṭbe-i ṭayyibenüñ faẓlında Mevlânâ Şeyḫ Aḫmed Becâyî cem' itdügi üslûb üzere Türkîye tercüme idüp tâ ki her kişiyे nef'-i 'amîm ḥâşıl olup ve bu tercüme-yi eden faḳîr Ebu'l-Fazl Muḥammed Sincârî'ye **(93a)** şevâb-ı cemîl ve ecr-i cezîl ḥâşıl ola. İmtisâlen li-evâmirihim bu ebyât ile cevâb virdüm:

Şî'r:

Fazlî çokdur Ṭâbe'nüñ³⁹ hem Ṭaybe'dür 'âlî-maḳâm
Ġarḳ olup envâra anuñ şu'lesi artar müdâm

Çün turâbidur anuñ her derde dâr u hem devâ
Pes nice yüz sürmeye secde idüp aña enâm

Medḫ idersem medḫine ḳâşır benem her laḫzada
Kim anı medḫ eylemişdür Rabb-i 'îzzet lâ-yenâm

Çün Muḥammed didi Yâ Rab ben severdüm Ka'be'yi
Cem' oluben Mekke'den beni iḫrâc eyledi ḳavm-i li'âm⁴⁰

Anlaruñ raġmına sen vir baña Yâ Rab bir vaṭan
Kim sevesin sen anı hem ehli olalar kirâm

Ḥaḳ Te'âlâ Medîne'yi virdi aña pes vaṭan
Ol sebebden didi efḫal Mekke'den Mâlik İmâm

Ḥaḳ Te'âlâ sevdügi yir efḫal olmaḳdur revâ
Kim resûli sevdüğinden eyle didi ol hümâm

Eyle olsa pes ne ḳâşırdur bu Faẓlî bendesi
Cem' ide faẓlın anuñ ya diye anda bir kelâm

(93b) Lîk 'acze i'tirâf idüp iderse sa'y-ı belîğ
Tâ ki ide tercüme bir ḳaç âḫâd bişî⁴¹ tamâm

Ḥaḳ müyesser idüben itmâma olursa ḳarîn

³⁹ Ṭâbe ve Ṭaybe Medîne-i Münnevver'e'nin adlarıdır.

⁴⁰ Bu mısradâ vezin aksamaktadır.

⁴¹ "Bu işi" olduğu tahmin edilmektedir.

Cân ü dilden vir Muḥammed rûḥına sen çok selâm

Kim şefâ'at ide yarın saña ol Kân-ı Vefâ

Giresin Cennât-ı 'Adne bula hem ḥâlûñ niẓâm

Bu ebyât ile cevâb virüp maḳşûda şürû' itdük. Rabb-i 'İzzet'den me'mûl ve kemâl-i kereminden mes'ûldur ki bu risâle maḳbûl olup bu faḳîrûñ sa'yi meşḳûr olup hebâ'en menşûr olmaya. Kâle'n-Nebîyyi şallallâhu 'aleyhi ve sellem

مَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلْيَمُتْ بِهَا فَإِنَّهُ لَنْ يَمُوتَ بِهَا أَحَدٌ إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ⁴²

Ma'nîsi budur ki: Her kişi kim ḳudreti olursa Medîne'de ölmege pes Medîne'de ölsün. Pes taḥḳîḳ her kişi kim Medîne'de öle elbette ben aña şefâ'atçı olurın." Ve bir rivâyetde "şâhid olurın ḳıyâmet gününde. Ve kâle 'Aleyhi's-Selâm:

لَا يُضْبِرُ عَلَى لِوَالِيهَا وَشَدَّتْهَا أَحَدٌ، إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ⁴³

Ma'nîsi budur ki: Her kişi kim şabr ider Medîne'nün ḳıtlığına ve şiddetine illâ ben aña şefâ'atçı (94a) olurın ḳıyâmet gününde.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْمَدِينَةُ مُشَبَّهَةٌ بِالْمَلَائِكَةِ، لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونَ، وَلَا الدَّجَالُ، مَنْ أَرَادَهَا بِسُوءٍ، أَذَابَهُ اللَّهُ

كَمَا يُذَوِّبُ الْمَلْحُ فِي الْمَاءِ⁴⁴

Ma'nîsi budur ki: Medîne melâ'ike ile ḳaplanmışdur. Medîne'ye ḫâ'ün girmez ve daḫi Deccâl girmez ve her kişi kim Medîne ehline yaramazlık ḳaşd ide Ḥaḳ Te'âlâ anı şöyle eride, su tuzı eritdügi gibi. Ve Medîne-i Münevvere'nün fazlında aḫâdîs ḡâyet çokdur. Çünki bu risâleden maḳşud iḫtişârdur; zikri olunmadı illâ şol ki iḡen mühimdür ve zikri lâzımdur. Ḥattâ ba'zî 'ulemâ-i kibâr İmâm Mâlik ḫazretleri gibi ve andan ḡayrı hem niçe ulular Medîne'yi Mekke'den eḫdâldür didiler ki zîrâ Peyḡamber ḫazretinden mervîdür ki buyurmuşdur:

الهِ إِنْ أُخْرِجَنِي مِنْ أَحَبِّ الْبِقَاعِ إِلَيَّ، بِمَنْزِلَتِي أَحَبُّ الْبِقَاعِ إِلَيْكَ⁴⁵

Ma'nîsi budur ki: İlähî! Ehl-i Mekke beni ben sevdüğüm yerden ḳıḫardılar. Sen dilersen beni sen sevdüğün yire nâzil it. Pes Ḥaḳ Te'âlâ anı Medîne'ye nâzil idüp maḳarrın ve meşhed-i şerîfin anda ḳıldı. Ḥilâf yokdur ki meşhed-i şerîf Mekke'den ve sâ'ir emâkinden ḫattâ göklerden ve 'arşdan eḫdâldür. 'Ulemâ-i kibâr böyle naḳl itmişlerdür. Ve ba'zılar [iyi]tdiler: Ḥazret-i Risâlet'ün başduḡu⁴⁶ yir Ka'be'den eḫdâldür ve Ka'be Medîne'nün sâ'ir yirinden eḫdâldür. Ve Peyḡamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki: (94b)

صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسْجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ⁴⁷

Ma'nîsi budur ki: Bir namâz benüm mescidümde ḫayırludur biñ namâzdan sâ'ir mescidlerde, Mescid-i Ḥarâm'dan ḡayrı. Ba'zılar eyitdiler: مَوْءِدًا مِنْ سِوَاهُ murâd sâ'ir enbiyânun mescididür. Beytül-Maḳdis daḫi bu cümleye dâḫil olur. Pes

⁴² et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 24/294 (No. 747).

⁴³ Müslim, "Ḥac", 477 (1374).

⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/108 (No. 8373).

⁴⁵ Benzeri; Hâkim, *Müstedrek*, 3/4 (No. 4261).

⁴⁶ Metnin orijinalinde kelime yazılırken "peltek se" kullanılmıştır.

⁴⁷ Müslim, "Ḥac", 505 (1394).

Medīne mescidinde bir namāz ḥayırlı olur biñ namāzdan Beyt-i Mağdis'de. Niteki bir āḥar ḥadīside taşrīḥ olunmuşdur:

الصَّلَاةُ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ أَفْضَلُ بِأَلْفِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ غَيْرِ الْمَسَاجِدِ؛⁴⁸

Ma'nisi budur ki: Bir namāz Beytül-Mağdis'de efđaldır biñ namāzdan ğayrısında; mescideynden ğayrıda. Ya'nī Mekke'den ve Medīne'den ğayrıda. Pes bu rivāyet üzre Medīne mescidinde bir namāz efđal olur biñ biñ namāzdan sā'ir emākinde. Ve bir rivāyetde daḥi böyle gelmişdür ki:

الصَّلَاةُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفٍ وَفِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ بِعَشْرَةِ آلَافٍ وَفِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِأَلْفٍ⁴⁹

Ma'nisi budur ki: Bir rek'at namāz Mescid-i Ḥarām'da yüz biñ rek'ate geçer ve Medīne mescidinde on biñ rek'ate geçer ve Mescid-i Aksā'da biñ rek'ate geçer ve bir āḥar rivāyetde böyle gelmişdür:

الصَّلَاةُ فِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِخَمْسِمِائَةِ صَلَاةٍ، وَفِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ بِأَلْفٍ، وَفِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفٍ⁵⁰

Ma'nisi budur ki: Bir rek'at namāz Mescid-i Aqşā'da beş yüz rek'ata geçer ve Mescid-i Resül'de biñ rek'ate geçer ve Mescid-i Ḥarām'da yüz biñ (95a) rek'ate geçer. Bu zıkr olınan şevāblar hemān namāza maḥşūş degıldür. Belki sā'ir a'māl de böyledür. Şadaqada ve sā'ir a'māl-i şāliḥde de şevāb böyle muzā'af olur. Ya'nī ziyāde olur. Ammā bir kimesne böyle zann itmesün ki bu deñlü namāzı każā olmaz. Ammā bu deñlü şevāb ḥāşıl olur. Ve daḥi Medīne-i Münevver'e'nüñ ḥavāşşından birisi budur ki; toprağını her ne dürlü yaraya tükürügile sürüp efsün eyleseler şifā bula. Peyğamber Ḥazreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem böyle iderdi. Ve daḥi Peyğamber Ḥazreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي⁵¹

Ma'nisi budur ki: Her kişi kim benüm qabrümi ziyāret itse ol kişiye şefā'atüm vācib olur. Ya'nī elbette şefā'at iderin. Ve daḥi Peyğamber Ḥazreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

مَنْ زَارَنِي بَعْدَ مَوْتِي فَقَاتَمًا زَارَنِي أَنَا حَيٌّ وَمَنْ زَارَنِي كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ⁵²

Ma'nisi budur ki: Her kişi kim beni öldükden şoñra ziyāret itse diri iken ziyāret itmiş gibidür. Ve her kim beni ziyāret itse aña şāhid ve şefā'atçı olurun kıyāmet gününde. Ve daḥi ḥadīside gelmişdür:

مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أُرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ⁵³

Ma'nisi budur ki: Her kişi kim baña qabrümde selām itse illā Ḥaḳ Te'ālā baña rūḥumı girü virüp anuñ selāmın alurun. Bunda bir işkāl vārid olur ki; Ḥaḳ Te'ālā, Peyğamber Ḥazreti'ne şallallāhu 'aleyhi ve sellem her kişi selām (95b) virdükde rūḥın virdükde, rūḥın virüp girü kabz iderse her selām vaḳtinde dirilüp girü ölmek lāzım gelür. Pes bundan murād oldur ki Ḥazret-i Ḥaḳ celle ve 'alā ḥazretindeki istiğrāḳdan 'ālem-i beşeriyette gelüp şāhib-i selāmuñ selāmın alup ol Ḥazret'e rüçü'

⁴⁸ Benzeri; İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 1407.

⁴⁹ Benzeri; Müslim, "Hac", 505 (1394).

⁵⁰ Benzeri; et-Taberâni, *Mu'cemül-Evsat*, 7/112 (No. 7008).

⁵¹ ed-Dârekutnî, *Sünen*, 3/334 (No. 2695).

⁵² ed-Dârekutnî, *Sünenül-Dârekutnî*, 3/333 (No. 2694).

⁵³ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 2041.

itmekdür. Ve daği Buḥārî'de ve Müslim'de böyle gelmişdür ki:

مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ⁵⁴

Buraya dek müttefaḳun 'aleyhdür. Ammâ Buḥārî'de bu ziyâdedür:

وَمَنْبَرِي عَلَى حَوْضِي⁵⁵

Ma'nîsi budur ki: Evüm ile minberüm ortası cennet bahçelerinden bir bahçedür. Buḥārî'de ziyâdenüñ ma'nîsi budur ki: Minberüm ḥavzum üstindedür. Ya'nî minberüm ḥavzum berâberindedür. Ve bir rivâyetde

مَا بَيْنَ قَبْرِي وَمَنْبَرِي⁵⁶

dür. بَيْتِي yerinde قَبْرِي vâkı' olmuşdur. Ma'nâsi: Ḳabrüm ile minberüm ortası dimekdür. Ve bir rivâyetde:

مَا بَيْنَ الْمَنْبَرِ وَبَيْتِ عَائِشَةَ⁵⁷

Ya'nî "Minberile 'Â'îşe evi ortası" dimekdür. Ve bir rivâyetde

مَا بَيْنَ حُجْرَتِي وَمَصَلِّي⁵⁸

dür. Ya'nî "Hücremile namâz kıılacak yirüm ortası" dimekdür. Ve bir rivâyetde

وَالْمَصَلَّى

dür. Ya'nî bayram namâzgâhı dimekdür. Ve bir rivâyetde:

مَا بَيْنَ هَذِهِ التُّبُوتِ⁵⁹

'dur. Ya'nî bu evler ortası dimekdür. Ya'nî bu ortalıklar cennet ravzalarından bir ravzadır. Ravza ol bahçeye dirler ki envâ'-ı meyveler ve çiçekler anda mevcüd ola. Ve bu rivâyetlerüñ muḥaşşalından böyle ma'lûm olur ki; minberle ravza girü cennete i'âde olunur mü'minler gibi. Yâḥûd aşlı cennetdendür. (96a) Niteki Ḥace-rü'l-Esved cennetdendür yaḥûd ravzada mülâzemet itmek kişiyi cennet ravzasına ilterü ve ḥavz-ı Kevser'den içmek müstaḥaḳ olur. Bu cümleye ihtimâl vardır. Ve Medîne'ye seferden ḳâdim olan kimesneye sünnet oldur ki kaçan ki bayram namâzgâhına gele, kıbleye müteveccih ola, ḥacet taleb idüp du'â eyleye, Peyğamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem böyle iderdi. Ve her kişi kim âbdest alup iki rek'at namâz kılsa ve Peyğamber Ḥazreti'nün ḳabr-i şerîfine gelüp eyitse ki:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ، وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِبَيْتِكَ مُحَمَّدُ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي،

لِيُنْقِضِي، اللَّهُمَّ شَفِّعْهُ فِي⁶⁰

deyüp her ne ḥaceti var ise dileye, murâdı ḥâsıl ola.

Faşl: Her kişi kim Peyğamber'i şallallâhu 'aleyhi ve sellem ziyâret itmek dilese gerekdür ki evvel bir miḳdâr şadaka eyleye. Andan şoñra Cebreyîl ḳapusına gelüp pâdişâhdan izin ister gibi gâyet meskenet ve edeble tura. Şoñra ḳabr-i şerîfe geldükde egilmeye. Belki namâzda tırur gibi iki elin biri biri üzerine ḳoya. Ve kaçan ki

⁵⁴ Müslim, "Hac", 500 (1390).

⁵⁵ Buḥârî, "Fezâilü'l-Medîne", 1888.

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 18/154 (No. 11610).

⁵⁷ et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 3/269 (No. 3112).

⁵⁸ et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 5/252 (No. 5231).

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 26/383 (No. 16458).

⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28/478 (No. 17240).

mescid-i mübâreke gire iki rek'at taḥiyetü'l-mescid kıla, vaqt-i mekrûh degülse. Ve Peyğamber Ḥazreti'nün şallallâhu 'aleyhi ve sellem kabrine arkaşın virmeye ve kabrine karşı namâz kılmaya. Ve gelüp yanından geçerken selâm vire. Egerçi taşradan **(96b)** daḥi geçerse durup selâm viremeyince geçmeye. Ve Peyğamber Ḥazreti'nün mihrâbında namâz kıla ve minbere yakın yirde kıla. Zirâ meşriḳ cihetinden şoñ ziyâde olinmışdur. Ve namâzi ve du'âyı ğanîmet bile ol direkler yanındaki ziyâde şeref ile maḥşûşdur ki zîkr olinur. Birisi Sâriye-i⁶¹ Muḥallağa dimekle ma'rûfdur. Budur ki mihrâb-ı Nebî'de duran kişinün sağ omuzına muḳâbildür. Minberle ol direk ortasında bir direk vardur. Ve birisi daḥi Kürsiyyü'ş-Şem'a dimekle meşhûrdur ki evvel anuñ yirinde bir kuru ḥurma kütüğü vardı ki Peyğamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ḥuṭbeye otur[ur]ken aña söykenürdi. Mihrâbuñ sağ yanındadır. Kaçan ki hicretün yidisinde ve bir rivâyetde sekizinde minber yapıdı, ol kütük nâka gibi iñledi, feryâd itdi. Peyğamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol ağaca eyitdi: Eger isterseñ seni evvel olduğuñ baḥçede dikeyin. Tâze olup yimiş viresin ve eger istersen Cennet'de dikeyin ve Cennet'in ırmaqlarından ve buñarlarından içesin ve zînetün arta ve yimişün bite. Ve Haḳ Te'âlâ'nun evliyâsı senün yimişiniden yiyeler ve anda bâkî olasın. Ḥurma ağacı âḫiret iḥtiyâr idüp "fe'altü" didi. Ya'nî çünki Resül Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem andan bu cevâbı işitdi. İki kez "ni'me fe'alte", ya'nî ne gökçek itdün didi. Peyğamber Ḥazreti'ne şallallâhu 'aleyhi ve sellem su'âl itdiler "Ne iḥtiyâr itdi" diyü. **(97a)** eyitdi: Cennet'de dikilmegi iḥtiyâr itdi. Kâḍî 'iyâz eydür: Dâr-ı beḳâyı dâr-ı fenâ üzerine iḥtiyâr itdi. Şıfat-ı Minber-i Resülullâh: İki derece idi. Ya'nî iki ayak nerdübânidi. Her ayağı bir qarış yüksek idi. Ve bir oturacaḳ yiri varidi. İki zirâ' eni ve iki zirâ' uzunı varidi. Ve kaçan ki minber yapılup tamâm oldı, Peyğamber Ḥazreti alup ol ḥurma ağacınun yirine ḳodı. Ve daḥi (ve daḥi) Peyğamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem minbere çıḳduḳda ayağını ikinci nerdübâna ḳorudı. Ve kaçan ki Ebû Bekr Ḥazreti ḫalîfe oldı, ayağını evvelki nerdübâna ḳodı. Ve 'Ömer Ḥazreti ḫalîfe olduḳda ayağın yire ḳodı. Ve 'Osḡmân Ḥazreti daḥi altı yıl ayağın yire ḳodı. Altı yıldan şoñra 'Osḡmân raḍıyallâhu anh Peyğamber Ḥazreti yirine çıḳdı. Ve evvel minbere kisve iden Emîrül-Mü'minîn 'Osḡmân'dur ki kıbṭıyye adlu ḳumâşdan kisvet itdi. Ve 'Alî Ḥazretleri daḥi Resülullâh yirine çıḳardı ḫuṭbe vaḳtinde. Ve çünki Mu'âviye Beg oldı, minberi altı derece itdi. Ve bir rivâyetde Mervân ziyâde itdüğü minber Resülullâh'ın minberi degil idi. Didiler hem altıdan artuḳ ziyâde itdi. Didiler ṫoḳuz derece idi. Ve ba'zilar eyitdiler ki: Mu'âviye Mervân'a yazdı ki; minberi yirinden ḳaldurup Şâm'dan ṫarafa ḳoyalar. Ol vaḳt ki ḳaldurmak istediler, bir 'azîm yıl ḳodı gündüzin gökde yıldızları gördiler. Çünki bu heybeti gördiler ḳaldırmaḳdan vazgeldiler. **(97b)** Girü yirine ḳodılar. Ve ol direklerden birisi 'Âişe ustuvânesi⁶² dimekle ma'rûfdur. Ve ol direk muḥallaḳanun yanındaki direkür şarḳ cihetinden ve kaçan ki ol direği arduña ḳoyup şimâl cānibine müteveccih olsañ Cebreyil ḳapusı sağ omuzuña vâkı' olur. Ol direk Resül ḳible taḫvîl olmadın namâz kılacaḳ yiri idi. Ve ol üçüncü direkür ḳabirden berî ve üçüncü direkür min-

⁶¹ Sâriye'nin manası direk dimektir.

⁶² Üstuvânenün manası direk dimekdür.

berden berî ki zîrâ kabirle minberüñ ortasında vâkı' olmuşdur ve kıbleden yaña hem üçüncü direkdür. Ve meydândan yaña hem üçüncü direkdür. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol direge kıble tahvîl olduğdan şoñra on yidi gün namâz kıldı. Şoñra mihrâb yirine taqaddüm itdi. Ve dañi ol direge Ebü Bekr ve 'Ömer ve Zübeyr hâzretleri dâ'im namâz kıılurlardı. Ve ol direk yanında muhâcirler cem' olurlardı. Rivâyetdür: Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur:

إِنَّ فِي الْمَسْجِدِ نَبِيْعَةً نُوْ يَغْلَمُ النَّاسُ مَا صَلَّوْا فِيْهَا إِلَّا أَنْ يُطَيَّرَ لَهُمْ قُرْعَةً⁶³

Ma'nîsi budur ki: Benüm mescidümde bir buķ'a vardır, eger halk anı bilse-lerdi aña namâz kılmayalardı, tâ kur'a birağup kur'aları çıķmayınca. Dirler ki ol buķ'a bu direkdür. Peyğamber Hâzreti dâ'im bu direge söykünürdi. Bu direk yanında du'â müstecâbdur. Ve ol direklerden birisi uşuvânü't-tevbe dimekle ma'rûfdur. Ve bir adı uşuvâne-i Ebî Lübâbe'dür. Ve bir adı uşuvâne-i Semâmedür. Bu direk uşuvâne-i (98a) 'Â'işe'nün maşrıķdan yanındadır. Bu Ebü Lübâbe ile Semâme didüğümüz aşhâbdan iki kişidür ki Tebük ğazâsına kuvvetleri ve bincekleri olmamağın ğazâyâ ğitmediler taħallûf itdilerdi. Egerçi sâ'ir münâfıķlardan ğitmeyenler çoğdı ammâ kaşdıla ğaldıladı. Bu ikisi ğudretleri olmayup ğaldıladı. Şoñra ğazâdan taħallûf idenlere ğazâb âyeti inüp münâfıķlaruñ ğizlü nifâķın âşikâre idüp rüsvâ itdi. Bu ikisi ol cümleden ma'dûd olduklarına bî-ħuzûr olup dünyâ başlarına tar oldı. Kendülerin ağır zencîr ile ol direge bağladılar ve on yidi gün ol hâl üzere ğaldılar ve yemîn itdiler ki Resûlullâh kendü mübârek eliyle çözmeyince çözülmeyeler. Seħer vaķtinde Ümmü Seleme evinde tevbeleri nâzil olup Peyğamber Hâzreti gelüp kendü mübârek eliyle çözdü. Ve ol direklerden birisi uşuvânu's-serîr dimekle ma'rûfdur. Ve bu ol direkdür ki Peyğamber Hâzreti i'tikâf itdüğü vaķtin ğurma cerîdinden bir serîr ğorlardı; üzerine bir ğaşîr döşerlerdi. Bu direk yanında i'tikâfa otururdu. Ve bu direk şimdiki hâlde şübbâke muttaşıldur. Uşuvânü't-tevbenün şarķ cānibindedür. Ve ol direklerden birisi uşuvānu'l-ħares dimekle ma'rûfdur. Uşuvānu'l-ħares bekçi direği dimekdür. Uşuvānu't-tevbenün şimāl cānibine vāķı' olmuşdur. Uşuvān-ı 'Alî dañi dirler. Emîrül-Mü'minîn 'Alî hâzretleri anuñ yanında namâz kıılurdu ve ğücre ğarafında oturup Resûlullâh'ı beklerdi. (98b) Ve ol direkleriñ birisi uşuvānu'l-[vü]fūd dimekle ma'rûfdur. Bu direk uşuvānu'l-ħaresün Şām cānibine vāķı' olmuşdur. 'Arab elçileri geldüğü vaķt Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol direk yanında otururdu. Ve dâ'im aşhābuñ uluları ol direk yanında otururlardı. Ve ol direklerden birisi maķşūrenün içinde bir direk⁶⁴ vardır, ğabrūñ köşesine muttaşıldur. Aña maķām-ı Cebreyîl dirler. Fāţıma Hâzreti'nün evinün ğapusidur. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem her şabâħ gelürdi ve ğapunuñ iki ğarafına yapışurdu.

السلام عليكم اهل البيت إِنْ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُدْهِبَ عَنْكُمْ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا⁶⁵

ve bu âyeti oķurdu. Bu direk uşuvānu'l-vüfūduñ şarķ cānibine vāķı' olmuşdur.

⁶³ et-Taberānî, *Mu'cemü'l-Evsat*, I/264 (No. 862).

⁶⁴ Bu direk mürte'atü'l-kabr dimekle marufdur.

⁶⁵ "Allah sizi sadece ğünah kirlerinden arındırmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor". Bk. *Kur'ân Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), el-Ahzâb 33/33.

İkisinün ortasında şübbâke muttaşıl bir direk vardır. Ve bu direklerden birisi maşşürenün içinde uşuvânü't-teheccüd demekle ma'rüfdir. Fâţıma anuñ şimâl cihetindedür. Anda mihrâb vardır. Bâb-ı Cibrîl'e muķâbildür. Ve bu zıkr olan direklerin fezâ'ili tevârîh kitâbında zıkr olinmişdir adlarıyla. Ammâ cemî' direkleri Mescid-i Medîne'de vardır, fazi-bî-nihâyedür. İmâm Buḫârî Enes'den rağıyallâhu 'anh rivâyet ider ki: Aşḫâbuñ uluların görürdüm ki aḫşam namâzı vaktinde (99a) her birisi bir direk yanına varup namâz kıllırlardı. Pes cemî' direklerin yanında namâz kıllmak müstaḫabdur ki zirâ elbette şaḫâbî anda namâz kıllmışdır.

Faşl: Medîne-i Münevvere'de mücâvir olan kimesneye müsteḫabdur ki her gün gelüp Peyğamber Ḥazreti'ne selâm virdükden şoñra varup Baķî'i ziyâret ide. Ḥuşuşan Cum'a gününde ziyâret itdikde böyle diye:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاجِفُونَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَيْتِكَ الْغَرَفَةِ اللَّهُمَّ لَا تُحْرِمْنَا أَجْرَهُمْ وَلَا تُغَيِّرْنَا بَعْدَهُمْ وَاعْفُزْ لَنَا وَلَهُمْ⁶⁶

Ve dahi rivâyetdür ki: Baķî'de Peyğamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem durup du'â itdüğü yir 'Uķayl ḫazretlerinün meşhedi yanıdır. Ol yirde du'â eyleye ki Peyğamber Ḥazreti du'â itdüğü yirde du'â müstaḫabdur. Rivâyetdür: Peyğamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

مَنْ دُفِنَ فِي مَقْبَرَتِنَا هَذِهِ شَفَعْنَا، أَوْ شَهِدْنَا لَهُ⁶⁷

Ma'nîsi budur ki: Bizüm maķberümüzde defn olunsa biz aña şefâ'atçı yâḫüd şâhid oluruz ya'nî kıyâmet gününde. Ve daḫi ḫadîsde gelmişdür:

يَحْشُرُ مِنْ هَذِهِ الْمَقْبَرَةِ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ كَأَن وُجُودَهُمُ الْقَمَرُ لَيْلَةَ الْبَدْرِ⁶⁸

Ma'nîsi budur ki: Ḥaşr olunur bu maķberden yitmiş biñ kişi cennete ḫisâbsuz girer (99b) yüzleri şanasın ayuñ on dördine beñzer. Ve Mâlik ḫazretinden mervîdür ki: Medîne'de on biñ şaḫâbî yatur. Ve ehl-i beyt ulularından bî-nihâyet kimesne yatur. Ve tâbi'tn ulularından bî-nihâyet kimesne yatur. Ammâ ekşerinün ḫabri ma'lûm degildir. Zirâ ḫabir üzere binâ yapmağı ve yazı yazmağı ictinâb iderleridi. Adları ve ḫabirleri ol ecilden ma'lûm olmadı. Ve daḫi rivâyetde şöyle gelmişdür: Peyğamber Ḥazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem Baķî'de evvel defn itdüğü kimesne Oşmân bin Maż'un'dur. Şoñra Peyğamber Ḥazreti'nün oğlu İbrâḫîm 'aleyhi's-selâm müteveffâ oldukda didiler ki: Yâ Resûlallâh! Nerede ḫabrin ḫazalum? Peyğamber Ḥazreti Oşmân bin Maż'un yanında ḫazuñ didi. Şoñra ḫalk Baķî'a rağbet idiler ve anda olan aḫaçları kesdiler. Her ḫabîle câlib ihtiyâr itdi ve İbrâḫîm ḫazretinün ḫabri yanında Peyğamber Ḥazreti'nün iki kıızı Ruķiyye ve Ümmü Gülsüm ve ekşer rivâyetde Fâţıma daḫi Baķî'de yatur ve Fâţıma binti Esed ki 'Alî ḫazretinün anasıdır. Ve 'Abdullâh ibn-i Mes'ud ve 'Abdurrahmân bin 'Avf ve Sa'd bin Ebî Vaķķâş ve Es'ad bin Zerâre ve Ḥanîs bin Ḥuzâfe es-Semâmî bu cümle zıkr olinanlar Peyğamber'in oğlu İbrâḫîm 'aleyhi's-selâmuñ yanında medfûnlar-

⁶⁶ Selâm üzerinize olsun ey müminler topluluğunun yurdu; inşaallah biz de size katılacağız. Allah önden gidenlerinize ve kalanlarınıza rahmet etsin. Allahım, Cennetü'l-Baki ehlini bağışla, Allahım; onların ecirlerinden bizi mahrum etme. Onların ardından bizi fitneye dūcâr eyleme. Bizi ve onları bağışla. Müslim, "Tahâre", 39 (249); Müslim, "Cenâiz", 103 (974); Müslim, "Cenâiz", 102 (974); İbn Mâce, "Cenâiz", 1546.

⁶⁷ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, s. 97.

⁶⁸ Aclünî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/513 (No. 1464).

dur. İbrâhîm 'aleyhi's-selâmuñ kabrin ziyâret itdükde bu cümleye selâm ideler. Ve ammâ sâ'ir meşhedler ki şimdi ma'rûfdur. Birisi Emîrül-Mü'minîn 'Abbâs meşhedidür ki **(100a)** Hâzret-i Peyğamber'ün 'ammüsidür. Ve birisi Hasan bin 'Alî meşhedidür. Bu meşhedün ğarbdan nâhiyesinde bir binâ vardur, İbn-i Ebi'l-Heycâ demekle ma'rûfdur, bir vezîrüdür. Ve bir binâ daĥi vardur, anda İbn-i Ebi'n-Naşara yatur ve anuñ şarĥdan cānibinde iki ĥavlı vardur. Birisinde Emîr Cüyān ve birisinde ba'zî a'yān yatur. Ve Emîrül-Mü'minîn Hasan yanında ĥarındaşı oĥlı Zeynü'l-Ābidîn ve Zeynü'l-Ābidîn oĥlı Muĥammed Bâķır ve Muĥammed Bâķır oĥlı Ca'fer Şādık bu cümle Emîrül-Mü'minîn Hasan'uñ ĥubbesinde⁶⁹ yatur. Ve bir rivâyetde Emîrül-Mü'minîn Hasan hâzretleri 'Alî hâzretlerini Kûfe'den getürüp Baķı'de defn itmişdür. Ve Emîrül-Mü'minîn Hüseyin hâzretlerinün başını Yezîd bin Mu'âviye Medîne'de 'āmili olan 'Amr bin Sa'îd bin el-Āş'a gönderdi. Ol daĥi tekfîn idüp anası Fâţıma hâzretlerinün yanında defn itdi. Ve Peyğamber ĥâtünları ümmehâtül-mü'minîn bir ĥavlıda yaturlar. İçinde ĥabir 'alâmeti yoĥdur. Didiler ki dörd ĥâtünü anda yatur. Meşhür budur ki Hâdıce Mekke'de yatur ve Meymüne Ten'im 'umresinden yukarı Sarf dimekle ma'rûf yirde yatur. Bâķisi Baķı'de yaturlar. Rivâyet-i şaĥîĥ budur. Ve 'Ā'îşe hâzretleri daĥi vaşiyet itdi ki sâ'ir ĥâtünları yanında defn ideler. Ol vaķt ki taşıla çevrilmiş bir ĥavlı idi, şoñra üzerlerine ĥubbe yapmışlar. Ve birisi daĥi meşhed-i 'Aķıl'dür ki Emîrül-Mü'minîn 'Alî hâzretlerinün ĥarındaşıdır. Ve bir rivâyetde ĥarındaşı oĥlı 'Abdullâh **(100b)** bin Ca'fer-i Tayyâr'la medfündür. Ve bir meşhed daĥi meşhed-i 'Aķıl'le meşhed-i ümmehâtül-mü'minînün ĥurbındadır. Dirler ki Peyğamber Hâzreti'nün üç oĥlı anda medfündür. Ve şimdi Şafiyeye binti 'Abdulmuţtalib bāb-ı Baķı'den çıķanuñ şol yanına vāķı' olur. Ve Hâzret-i 'Oşmān bin 'Affān'uñ meşhedi bir 'ālî ĥubbedür. Sene-i altı yüz onda yapılmışdır. Ol 'imâreti yapmaĥa mütevellî olan kimesnenün ĥabri daĥi ol ĥubbededir. Ve bu meşhedün ĥurbında ğarb cānibinde iki ĥavlı vardur. Ķarn-ı tāsî'ün evāĥirinde iĥdâs olmışdır. Ve Baķı'ün āĥirinde bir ĥubbe vardur bu zamānda, aña Fâţıma binti Esed ki 'Alî'nün anasıdır, nisbet iderler, ĥayr-ı şaĥîĥdür. Belki ol meşhed Sa'd bin Mu'āz'uñ ĥabridür. Ve İmām Mālik bin Enes hâzretlerinün ĥabri Baķı' ĥapısından taşra çıķarken ĥarşuña gelür. Üzerinde bōrkçerek ĥubbe vardur ve bu ĥubbenün şarĥ ve Şām cānibinde bōrkçerek ĥubbe vardur. Dirler ki Emîrül-Mü'minîn 'Ömer'ün oĥlı 'Abdullâh'uñ Nāfi' adlu ĥulı medfündür. Ve daĥi mervîdür ki İmām Mālik ĥubbesiyle İbrâhîm 'aleyhi's-selām ĥubbesinün ortasında bir türbe vardur 'Ömer bin Hâţţāb'uñ Ebü'l-Muĥammed⁷⁰ adlu bir oĥlı varidi ki ĥadden öldi, anda medfündür. Ve daĥi İsmā'il bin Ca'fer bin Şādık'uñ meşhedi ĥubbe-i 'Abbās'a muĥābildür, maĥribden yanınadır. Ķapusu ĥişārdan içerdür. İbn-i Ebi'l-Heycâ binâ itmişdür sene-i biş yüz kırĥ altıda. Ve daĥi meşhed-i Mālik bin **(101a)** Sinān ki Ebî Sa'îd Hüdî'nün babasıdır, Ebî Sa'îd Hüdî ol şaĥābîdür ki Resülullâh'uñ Uĥud Ķazāsı'nda yüzi ĥana bulaşduĥda gelüp yüzi ĥanın şormışdır. Peyğamber Hâzreti dimişdür ki: Seni cehennem odı yakmaz. Ve bu Mālik bin Sinān Uĥud Ķazāsı'nda şehîd olmışdır. Meşhedi ĥişāra muttaşıl bir eskice ĥub-

⁶⁹ Şimdiki halde Kubbe-i Abk dimekle marufdur.

⁷⁰ Kelimenin "Muhammed" olduĥu tahmin edilmektedir.

bedür. Medîne'nün bâzârı anda imiş ki zîrâ Peyğamber Hzretî şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurmuş ki: Uḥud Ğazâsı'nda şehîd olanları naḳl itdükde cânî nireye irüşürse anda defn ideler. Mezḳûr Mâlik bin Sinân ol maḥalle irişmiş ve ol meşhed yerden birisi Muḥammed bin 'Abdullâh bin el-Ḥüseyn bin Ḥasan bin 'Alî'nün meşhedidür. Bir büyük mescid içinde medfündür. Sila' taḡınuñ şarkîsinde vâkı' olmışdur. 'Ayn-ı Zerḳâ'dan bir şu yolu vardur bu mescidün kıblesinde. Ve şühedâ-i Ḥarre ki biñ yidi yüz şahâbî ve tâbî'n ve on biñ 'avâm halkdan şehîd olup dirler ki: İbrâhîm 'aleyhi's-selâmuñ ḳabri ilen Ḥazret-i 'Osḡmân ḳabri ortasında yaturlar.

Faşl: Uḥud şühedâsınuñ meşhedlerin beyân ider. Birisi meşhed-i Ḥazret-i Ḥamza'dur. Ḥazret-i Resûl'ün 'ammüsüdür. Uḥud taḡınuñ ḳurbındadır ve üzerinde bir 'âlî ḳubbe vardur. Ümmü'n-Nâşirü'ddîn sene-i biş yüz toksanda binâ itmişdür. Bundan evvel biri mescid imiş ve Sulṡân Ḳayıtbay ġarb cihetinden ziyâde idüp ve ḳurbında bir ḳapu var imiş içine idḡâl itmişdür. Ve ḳaçan ki Ḥazret-i (101b) Ḥamza'ya selâm itdükde 'Abdullâh bin Caḡş'a ve Muş'ab bin 'Umeyr'e selâm ide. Dirler ki: Ḥazret-i Ḥamza ilen bir ḳabirde medfündurlar. Ve bir rivâyetde mescidün aşığa yanında dirler. Peyğamber Ḥazretî 'aleyhi's-selâm yluñ evvelinde Uḥud şühedâsına gelüp eydürdi ki:

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ⁷¹

Ve ḳaçan kim Uḥud taḡı koltuḡına müteveccih olursa

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ⁷²

dirdi. Ve Fâṡıma ḡazretleri her Cum'a'da gelüp 'ammüsi Ḥazret-i Ḥamza'ya ziyâret idüp aḡlardı vefât idene dek. Ve ba'zılar eydürler ki: Ḥazret-i Ḥamza'ya selâm virdükde cevâbın işitdiler. Meşḡur budur ki: Uḥud'da şehîd olanlar yitmiş kişidür. Ḥamza ve 'Abdullâh bin Caḡş ve Muş'ab bin 'Umeyr ve Süheyl bin Ḳays ve 'Amr bin el-Cemûḡ ve 'Abdullâh bin 'Amr bin Ḥırâm ve Ḥârice bin Zeyd ve Sa'd bin Rabî ve Nu'mân bin Mâlik ve 'Abdullâh bin el-Ḥaşḡâs. Bir rivayetde 'Amr bin el-Cemûḡ'huñ ḳulı Ebâ Eymen bu zıkr olunanlar ile medfündür. Ve oḡlı Ḥallâd daḡı. 'Amr bin el-Cemûḡ'dan berî zıkr olunan bu sekiz şahâbiye şol yirde selâm ide ki aña Rabḳ dirler. Ḥazret-i Ḥamza'nuñ ġarb cânibinde biş yüz zîrâ' ıraklıḡı vardur. Seyl aḳacaḳ derenün ġarb cânibindedür. 'Ayn yolu daḡı ol ḳurbda kıbleden yañadır. Bu zıkr olunan ol yitmiş şehîdden adları ma'lûm olundur. Ve ammâ ol ḳabirler ki taşrada ḡavlılar içindedür. (102a) Ḥazret-i Ḥamza ile taḡ ortasındadır. Ba'zı 'Arablar ḳabridür ki Hişâm bin 'Abdu'l-Melik zamânında ḳaḡt olmışlardur. Vâkıdî böyle rivâyet itdi.

Faşl: Fazîlet-i Uḥud'ı beyân ider. Buḡârî'de ve Müslim'de ve sâ'ir aḡâdis kitâb-larında mervîdür ki her vaḳt ki Peyğamber Ḥazretî'ne Uḥud taḡı zâhir olurdı dirdi (dirdi):

هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ⁷³

Ya'nî bu bir taḡdur ki bizi sever. Biz daḡı bunu severüz. Ve bir rivâyetde

⁷¹ "... melekler de "Sabretmenize karşılık elde ettiğiniz esenlik daim olsun! Dünya yurdunun ardından ulaştığınız sonuç ne güzel oldu!" ... Bk. *Kur'an Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), er-Ra'd 13/24.

⁷² İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 132.

⁷³ Buḡârî, "Cihâd", 2889

عَلَى رُغْنٍ مِنْ أَرْكَانِ الْجَنَّةِ⁷⁴

Ya'nî bu taş cennet kûşelerinden bir kûşedir. Ve bir rivâyetde

مِنْ جِبَالِ الْجَنَّةِ⁷⁵

'dür. Ya'nî cennet taşlarındandır. Ve daği Peyğamber Hâzreti buyurur ki:

وهذا غير ينغضنا وننغضه على باب من ابواب الجنة⁷⁶

Ma'nâsı budur ki: Bu 'Ayr taş bizi sever; biz daği anı severüz. Cehennem kapularından bir kapu üzeredir. Ve bu 'Ayr, Medîne taşlarından bir taştır.

Faşl: Kaçan ki Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem Mekke'den Medîne'ye hicret itdi, Zahrul-Harre dimekle ma'rûf mekânda karşıladılar. Sağ cihete şapup Kubâ'da 'Amr bin 'Avf kapusunda indi. Rebî'u'l-evvelün on ikinci günü idi. Ve bir rivâyetde evâ'ili idi. Ve anda üç gün ikâmet itdi. Ve bir rivâyetde on dört gün. Bu rivâyet eşâhdur. Ve bir rivâyetde yigirmi iki gün tûrdı. Ve ol mekânı mescid itdiler. Şoñra Benû 'Amr anı binâ itdiler. Eksşer bunuñ üzere **(102b)** dirler ki: Bu âyet bu mescidün şânında nâzil olmuştur.

أَقَمْنِ اسَسَّ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٍ⁷⁷

Ma'nîsi budur ki: Âyâ şol kimse ki binâsına esâs urdı, Hağ Te'âlâ'dan taqvâ üzerine ve rızâ üzerine hayırlı mıdır? Yâhûd anuñ zıddı mı ki? Âyetün âhirinde mezkûrdur: Ya'nî taqvâ üzerine esâs uran hayırludur demek olur. Rivâyetdür: Ol vaqt ki ehl-i Kubâ Benû 'Amr bin 'Avf Resûl Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellemden istediler ki anlara bir mescid binâ ide. Resûl Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem eyitdi: Biriñüz nâkama binsün diyü buyurdu. Ebû Bekr Hâzreti rağıyallâhu 'anh bindi. Nâka kalkmadı. Şoñra 'Alî Hâzreti bindi. 'Alî hâzretlerine kalkdı. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem eyitdi: Yuların gevşet. 'Alî Hâzreti yuların gevşetdi. Nâka mescid yirin devr itdi. Peyğamber Hâzreti eyitdi: Nâkanuñ medâra üzere yapuñ. Zirâ Hağ Te'âlâ'dan me'mûrdur didi. Ba'dehü emr itdi: Baña bu Harre'den⁷⁸ taş getürün, didi. Yanına bî-nihâye taş cem' itdiler. Kendü 'aneziyle kıble çizdi. Ve bir taş alup binâya kodı. Şoñra Ebû Bekr'e eyitdi: Sen daği bir taş al, benüm taşum yanına ko, didi. Şoñra, Yâ 'Ömer sen daği Ebû Bekr taşı yanına ko didi. Şoñra Yâ 'Osman sen daği bir taş ko 'Ömer taşı yanına didi. Şoñra sâ'ir halka iltifât idüp **(103a)** eyitdi: Her kişi taşın nireye isterse qosun idi ol çizi üzerine ve Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol mescidi binâ itdükde bir mer-tebede çalışdı ki şahâbe qarnı üzerinde ve göbegi üzerinde toprak görüp birisi gelüp eydürdi: Babam ve anam saña fidâ olsun. Ben senün için kifâyet iderin. Sen zahmet çekme. Peyğamber Hâzreti eydürdi: Yok, sen daği benüm gibi çalış dirdi. Ve bir rivâyetde böyle gelmişdür ki: Cebreyîl 'aleyhi's-selâm Kubâ Mescidi'nün kıblesini göstermişdür. Ve ondan şahîh kıble yokdur. Ve daği Buğârî'de ve Müslim'de İbn-i 'Ömer'den mervîdür ki: Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem Kubâ'yı

⁷⁴ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 83.

⁷⁵ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 83.

⁷⁶ Benzeri; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 83.

⁷⁷ "Binasını Allah'a saygı ve O'nun hoşnutluğunu kazanma temeli üzerine kuran mı daha iyidir...". Bk. *Kur'ân Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), et-Tevbe 9/109.

⁷⁸ Harre'nün manâsi Medîne'nün etrafında olan kara taşlardır.

ziyâret iderdi. Ve bir rivâyetde Kûbâ'ya gelürdi gâh yayan ve gâh binüp. Ve bir rivâyetde iki rek'at namâz kıldurdi. Ve bir rivâyetde her sebt günü gelürdi. Ve bir rivâyetde işneyn günü gelürdi. Ve bir rivâyetde Ramazân'ın on yidinci günü şabâhında gelürdi. Ve Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِ قُبَاءَ كَفَّرَتْ⁷⁹

Ya'nî bir namâz kıılmağ Kûbâ Mescidi'nde 'umre gibidür. Ve bir rivâyetde 'umreye geçer. Ve bir rivâyetde buyurur ki:

مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءَ فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةً، كَانَ لَهُ أَجْرُ عُمْرَةٍ⁸⁰

Ya'nî her kişi kim evinde pâk olup andan Mescid-i Kûbâ'ya gelse ve anda namâz kılsa 'umre sevâbı gibi olur. Ve Emîrül-Mü'minîn 'Ömer yemîn itdi ki: Eger (103b) Kûbâ Mescidi, taraflarından bir irak tarafda olsa idi develerün cigerin kesüp aña varurduğ. Ve daği Sa'd bin Ebî Vakqâş eydürdi: Kûbâ'da iki rek'at namâz kıılmağ baña sevgülidür Beytül-Makdis'de kıılmağdan. Kûbâ Mescidi'nde Peyğamber Hâzreti namâz kılduğı yir mihrâbuñ yakınında olan direklerün şafında öñe çıkmış bir direk vardur. Aña ustuvâne-i muhallâka dirler. Ol diregün şarkı cānibinedür. Ol yirde namâz kıılan kişi mihrâbuñ berāberinde olur. Ve ol direkden şimāl cānibine üçüncü direk kıble tahvîl olmadın kıble-i Şāmiyye ol diregün yanıdur. Ondān ötesi Şām cānibine 'Osmān rađiyāllāhu 'anhunuñ. Ve bir rivâyetde Velīd'ün ziyādesidür. Ve Mescid-i Kûbā kırbında olan mescidlerün birisi Mescidül-Cum'a dimekle ma'rūfdur. Kaçan Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem Kûbā'dan çıkup Medīne'ye müteveccih oldıysa Benī Sālim'e irişdükdē Cum'a namāzı vaqtı oldı. Derenün içinde Mescid-i 'Ātik'de Cum'ayı kııldı. Ve bu Cum'a oldur ki Medīne-i Münevver'e'de kıılınmışdur. Ve birisi Mescidül-Feşih'dür. Börkçerek mesciddür. Ol bir zirā' eni ve on bir zirā' uzunı vardur. Mescid-i Kûbā'nuñ şarkı cānibindedür. Derenün kenārında yirden yukarudur. Kara taşıla yapılmışdur. Ol vaqt ki Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem Beni'n-Nuđayr hişār itdi çadırın bu mescidün kırbında kırmış idi. Altı gice bu mescidde namâz kııldı. Ve birisi Mescid-i Benī Kūrayza'dur. Şarkı cānibindeki (104a) (cānibindeki) kara taşılığa yakındur. Ve bu mescid Kûbâ Mescidi hey'etinde imiş. Şoñra hārāb olduğda bir taşdan havt yapup menāre yirini bir şaffa itmişlerdür. Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem ol mescidde otururken Sa'd bin Mu'āz mecrūh olup merkebe binüp gelürdi. Enşāra eyitdi: Karşudan kalkuñ seyyidiñüze didi. Ve birisi Mescid-i Meşrebe dimekle ma'rūfdur. Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellemün zevcesi⁸¹ Māri'e anda sākin itmişdür. İbrāhim 'aleyhi's-selām toğduğı vaqt burusı tıtduğda ol Meşrebe Mescidi'nün bir direğine yapışmış iken İbrāhīm 'aleyhi's-selāmi toğırmış ve ol direk şimdi ma'rūfdur. Ve birisi Mescidül-Kıbleteyn'dür. Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem bu mescidde zuhr namāzınuñ iki rek'atın kıılmış iken tahvîl-i kıble āyeti nāzil oldı. Namâz içinde iken Ka'be'ye dönüp namāzı tamām itdi. Mescid-i Benī Seleme daği dirler. Ve bu mübārek mescidlerden birisi Mescid-i Benī Zafer'dür. Bağı'ün şarkı cānibindedür. Kara taşılık

⁷⁹ Tirmizî, "Salāt", 324.

⁸⁰ İbn Şebbe, *Tārihu'l-Medīne*, 40.

⁸¹ Sehven metinde "anası" şeklinde imlâ edilmiştir.

kenârındadır. Şimdiki zamânda Mescidü'l-Bağle dimekle ma'rûfdur. Peygamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem 'Abdullâh bin Mes'ûd'la ve aşhâbu'n ulularıyla ol mescide gelüp ve andaki kapunuñ üstine oturdu ve emr itdi bir kâriye Qur'an oku deyü. Çünki Qur'an okınup bu âyete geldi. Kâvluhü Te'âlâ:

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا⁸²

(104b) Ma'nîsi budur ki: Pes hâl nicedür ol vaqt ki her ümmetün nebîsin şâhid getürtüp ve seni daği bunlaruñ üzerine şâhid getürsem hâl nice olur dimekdür. Peygamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem bu âyeti diñleyecek bir mertebede ağladı ki cigerleri mużtarib oldu. Ve eyitdi: Yâ Rab! Şehâdet iderin şunlara ki ben ortalarındayın. Ben görmedüğüm ile niceyin deyüp ağladı. Ve bu zıkr olan mescidde Peygamber Hâzreti namâz kılmışdur. Ve birisi Mescidü'l-İcâbet'dür. Peygamber Hâzreti 'aleyh's-selâm mihrâbınuñ iki zirâ' sağ cānibinden yañada namâz kılop ve ümmetine du'â itmişdür ki Hağ Te'âlâ kahtılığla ve ğark ile helâk itmeye. Ve Hağ Te'âlâ ümmetinüñ belâsın kendüden virmeye. Hağ Te'âlâ du'âsın kabûl itdi. Ve bu mescid Bakî'ün şimâl cānibine, Benî Qurayza'ya gidenün şol cihetine vâkı' olur. Bir kaç depeler ortasındadır ki Benî Qurayza'nuñ yiridür. Ve birisi daği Mescid-i Feth'dür. Mescid-i Feth deyü ol sebebden ad virdiler ki feth-i ahrâb bu mekân-ı şerîfde Hâzret-i Risâlet'ün du'âsı berekâtiyla vâkı' oldu. Zirâ Cābir hâzreti rağıyallâhu 'anh rivâyet kıldılar ki Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem bu Mescid-i Feth'de yevmü'l-isneyn ve yevmü's-süleşâ ve yevmü'l-erba'â du'â kıldılar. Yevmü'l-erba'â beyne's-şalâteynde feth olup beşâret ve beşâset mübarek yüzlerinde zâhir oldu. Ve Cābir rağıyallâhu 'anh (105a) buyurdılar ki: Hiç bir mühim vâkı' olmadı ki Hağ Te'âlâ'ya erba'â günü beyne's-şalâteynde bu mekân-ı şerîfde du'â kılam illâ ki Hağ Te'âlâ icâbet eyledi. Bu mescid-i şerîf Cebel-i Sil'ün ğarbına gelür. Mürtefi' mekândadır. İki cānibinden şimālî ve şarkî nerdübânı vardır. Birisi Mescid-i Selmân-ı Fârisî'dür rağıyallâhu 'anh. Mescid-i Feth'ün kıblesine gelür. Aña qarîbdür. Ve birisi daği Mescid-i Emîrû'l-Mü'minîn 'Alî bin Ebî Tâlib'dür rağıyallâhu ['anh]. Mescid-i Selmân'ın kıblesindedür. Aña qarîbdür. Ve birisi daği Mescid-i Ebî Bekr eş-Şiddîk'dur rağıyallâhu 'anh. Bu dördüncü mesciddür. Mesâcid-i Feth'den kıble cānibinde cebelün kenârındadır. Bu dördü Mesâcid-i Feth ve Mesâcid-i Erba'a dimekle ma'rûfdur. Mu'âz bin Sa'd rağıyallâhu 'anhdan mervîdür. Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem Mescid-i Feth'de namâz kıldı. Daği anuñ qurbında olan mesâcidde namâz kıldı. Ve Mescid-i Kıbleteyn'de namâz kıldı. İbn Zübâle rağıyallâhu 'anh Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem Mescid-i Feth'de namâzdan şoñra bu du'âyı okıdılar:

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ لَكَ الْحَمْدُ هَدَيْتَنِي مِنَ الضَّلَالَةِ فَلَا مَكْرِمَ لِمَنْ أَهْتَمَّ وَلَا مَهِينَ لِمَنْ أَكْرَمْتَ وَلَا مِعْرَ لِمَنْ أَدْنَيْتَ
وَلَا مَدِيلَ لِمَنْ أَعَزَّزْتَ وَلَا نَاصِرَ لِمَنْ خَدَلْتَ وَلَا خَائِلَ لِمَنْ نَصَرْتَ وَلَا مَعْطِيَّ لِمَنْ مَنَعْتَ وَلَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا زَائِقَ
لِمَنْ حَرَمْتَ وَلَا حَارِمَ لِمَنْ رَزَقْتَ وَلَا رَافِعَ لِمَنْ خَفَضْتَ وَلَا خَافِضَ لِمَنْ رَفَعْتَ وَلَا خَارِقَ لِمَا سَتَرْتَ وَلَا سَاتِرَ لِمَا خَرَقْتَ

⁸² "Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit tuttuğumuz zaman halleri nice olacak." Bk. *Kur'an Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), en-Nisâ 4/41.

وَلَا مَقْرَبَ لِمَا بَاعَدْتَ وَلَا مَبَاعِدَ لِمَا قَرَّبْتَ⁸³

(105b) Ve birisi daği Mescid-i Benî Ḥarām'dur. Mesācid-i erba'uanūñ kıblesindedür. Muḳābelesinde cebelde bir mağāra vardır. Anda Resūlullāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem namāz kılmışdır. Ve birisi daği Mescidü'r-Rāye'dür seniyye-i Vedā' demekle ma'rūf olan depenūñ üzerindedür. Şām'dan gelen kimesnenūñ şol cānibine gelür. Ḥazret-i Resūlullāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem Tebūk'e ğazā kıldıkdā 'alem-i şerīflerini ol mekānda naşb eyleyüp aşḫāb anda cem' oldılar. Ve Ḥazret anda namāz daği kıldı. Rāye 'alem dimekdür. Ol ecilden ya'nī Ḥazret 'alemlerin naşb eyledügi ecilden Mescidü'r-Rāye dinildi. Ve birisi daği Mescid-i Muşallī'dür. Namāz-ı 'ıydı Ḥazret mādām ki Medīne-i Münevvere'de sākin olurlar idi, anda kıldılar ve aşḫāb ve tābi'tn ve tebe'-i tābi'tn sene-i sittin ve tis'a-mi'eye gelince anda kıldılar. Maḳām-ı 'azīmdür. Anuñ ḥaḳḳında ḥadīs-i şerīf vāḳı' olmışdır:

عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي الْفَرَجِ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمُصَلَّى فَقَالَ هَذَا مُسْتَعْتَرْنَا وَمُصَلَّى نَا

لِفَطْرِنَا وَأَصْحَابَنَا وَلَا يَنْقُصُ عَلَيْنَا⁸⁴

Ve birisi daği Mescid-i Ebī Bekr demekle ma'rūfdur. Ḥammāmī ile 'Ayn-ı Zerḳā beyninde olan ḥadīka bu[nu]ñ içindedür. Ḥazret-i Ebī Bekr raḍıyallāhu 'anh ḥilāfeti zamānında anda namāz kıldı. Ve birisi daği Mescid-i 'Alī bin Ebī (106a) Ṭālib'dür raḍıyallāhu 'anh. Ḥadīka-i mezkūreden ḥāric şimāl cānibine gelür. Bu mescid daği mesācid-i meşhūredendür. Naḳl olınmışdır ki: Ḥazret namāz-ı 'ıydı bunda ve ḥadīka içinde olan mescidde daği kılmışdır. Ve birisi daği Bi'r-i Suḳyā ḳurbında Naḳkā'nuñ ğarbında ma'rūf ve meşhūrdur. Seyyid 'Alī eş-Şemhūdī şāhib-i Tārīḥu'l-Medīneti'l-Münevvere tecdīd eylemişdür. İsm-i maḥşuş birle ma'rūf degildür.

Temmet

El-kitāb

Ḳad vaḳa'a'l-ferāġu min taḥrīri ḥāzihi'n-nüşḫati's-şerīfeti fī evā'ili şehr-i Şa'bāni'l-mu'azzam min şuhūri sene-i sittin ve şemānīne ve tis'a-mi'e fī maḥrūse-i Ḳoştañtiniyye fī medrese-i dāri'l-ḥadīs-i ş-şehīr. Bi-ebū Papas.

Sonuç

İslām tarihi açısından büyük bir öneme sahip olan Medīne, hakkında yazılan fazīletnāme türü eserler sayesinde Türk İslam edebiyatı sahası içerisinde de değerlendirilmiştir. Muhammed Ebu'l-Fazl Sincār tarafından kaleme alınan *Medīne-i Tayyibe'nin Fazīleti* isimli eser de hem müstakil bir Medīne fazīletnāmesi olması hem de şehir hakkında ayrıntılı bilgiler ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Bu münasebetle eserin, hem muhtevası hem de dil ve anlatım özellikleri ele alınıp

⁸³ Yâ Rabbi sana hamd ü senâlar olsun ki beni dalâletten (çevirip) hidâyete erdirdin. Senin alçalttığında yücelik yoktur. Senin yücelttiğinde ise alçaklık bulunmaz. Senin zelil kıldığında izzet bulmaz. Yükselttiğin ise zelil kalmaz. Yardımını kestiğin kişinin yardımcısı yoktur; yardım ettiğin ise yüz üstü kalacak değildir. (Rızıkdan) Men ettiğin kişiye bir şey ulaşmaz; senin (rızkını) verdiğin ise men edilemez. Mahrum ettiğin rızıklanacak değildir. İndirdiğin yükselecek değildir. Yükselttiğin inecek değildir. Sen örttüğünde açıp bozacak yoktur. Sen bozduğunda ise örtecek yoktur. Uzak ettiğinde yakın olacak yoktur; yakın ettiğinde uzaklaşacak yoktur.

⁸⁴ Dâvūd b. Ebī'l-Ferc'ten şöyle dediği rivayet edildi: Resūlullah (sav) namazgâha çıktı ve şöyle dedi: Bu, bizim yağmur talep ettiğimiz mekân, namazgâhımızdır. (Burada) iftar eder, kurbanlarımızı keseriz. Bizze dar ve ağır gelmez.

transkripsiyonlu metni ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca mütercimim diğer tercümeleri tespit edilip bir araya getirilerek toparlanmış, bu vesileyle, bir nüshada zikredilen tarih ile hakkında hiç bir bilgi bulunmayan Sincârî'nin, en azından yaşadığı dönem tahmin edilebilmiştir.

Kaynaklar

- » Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ*. nşr. Abdülhamîd b. Ahmed. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1420/2000.
- » Ahmet Fakîf, *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Serîfe*, haz. Hasibe Mazioğlu. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1974.
- » Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. nşr. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- » Aydın, Mehmet. *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Serif*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1987.
- » Barca, İbrahim. "Rasûlullah'ın Medine'sine Dair Klasik Tarih Eserleri". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 1(2017), 107-137.
- » el-Basrî, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe. *Târîhu'l-Medîne*. nşr. Fehîm Muhammed Şeltût. Cidde: 2010.
- » Bozkurt, Nebi - Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Medine". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/305-311. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- » el-Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *el-Câmi'u's-Sahîh*. nşr. Muhammed Zühayr b. Nâsir en-Nâsir. 8 Cilt. Dârü Tavki'n-Necât, 1422/2001.
- » Can, Ömer Faruk - Can, F. Zehra. *Eyüp Sabri Paşa Mir'âtü'l-Haremeyn Mir'ât-i Mekke (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2018.
- » Çelebioğlu, Amil. "Süleyman Nahîfî ve Fazîlet-i Savm (Zuhrü'l-Âhire) Adlı Eseri". *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 112-113 (1971), 342-350.
- » Çelikkol, Yaşar. "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı (İlk Çağlardan M.600 yılına Kadar)". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/1 (2005), 319-346.
- » ed-Dârekutnî, Ebû'l-Hasen. *Sünenü'l-Dârekutnî*. nşr. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004.
- » Demirci, Mustafa. "İslam Dünyasında Şehir Tarihi Yazma Geleneği ve Şehir Tarihi". 2. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi*. ed. Muhammet Ali Orak. 58-75. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.
- » Gemici, Nureddin. "Evliyâ Çelebi Seyâhatnamesi'nde Hz. Peygamber ve Medine". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2010), 246-266.
- » Gül, Müntheha. *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Serif (Metin-İnceleme-Sözlük)*. Sam-sun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- » Kandemir, M. Yaşar. "Fezail". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/529-531. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- » Karaman, Ebru. *Menâkıb-ı Mekke (İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- » el-Kazvîni, İbn Mâce Ebû Abdullah. *Sünenü İbn Mâce*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. y.y.: Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, t.y.
- » Koşık, Halil Sercan. *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- » *Kur'an Yolu*. Erişim 1 Nisan 2021. <https://kuran.diyanet.gov.tr>.
- » Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Müsnedü's-Sahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dârü İhyâi Tûrâsi'l-Arabî, t.y.
- » en-Nisâbü'rî, Hâkim. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.
- » Özcan, Azmi. "Eyüp Sabri Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/8-9. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- » Özcan, Nurgül. "Nâbi Divanı'nda Medine". *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/1 (2013), 2037-2047.
- » Özek, Fatih. *Kitâbu Fezâil-i-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudûs*. İstanbul: Kesit, 2016.
- » Serinsu, Ahmet Nedim. "Şikârîzâde Ahmed Efendi'nin Ahvâl-i Medine-i Münevvere Adlı Eseri". *Akademik Dergisi* 4 (2018), 179-207.
- » es-Sicistânî, Ebû Dâvûd. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, t.y.
- » et-Taberânî, Ebû'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-Evsat*. nşr. Târik b. İvazullâh b. Muhammed, Abdül-

- muhsin b. İbrahim el-Hüseynî. Kahire: Dârü'l-Harameyn, t.y.
- » et-Taberânî, Ebû'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. nşr. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi. Kahire: Mektebetü İbni Teymiyye, 1415/1994.
  - » et-Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dârü'l-Gurebi'l-İslâm, 1998.
  - » Uzun, Mustafa İsmet. "Kâbe-Türk Edebiyatı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/23-26. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
  - » Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
  - » Yıldırım, Derya. *Fezâyilü'l-Mekke ve'l-Medine ve'l-Kudüs*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
  - » Yılmaz, Kübra. "Türk İslam Edebiyatında Faziletname ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam Üzerine Yazılmış Manzum Bir Faziletname". *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2017), 366-381.